2) उत्तर भारताचे मैदान (nothern indian plain region

➢ विस्तार-

- ➢ **उत्तरेकडील पर्वतीय प्रदेश** व **दक्षिणेकडील दख्खनचे पठार** यांच्या दरम्यान
- ➢ **पूर्व- पश्चिम** पसरलेला एक मैदानी प्रदेश.
- ➢ लांबी **3500** किमी, भारतात याची लांबी **2400किमी**. व रुंदी **150 ते 300** किमी.
- ➢ एकूण क्षेत्रफळ **7.5 लक्ष चौ**. किमी. **पूर्वे कडून पश्चिमेकडे** रुंद होत गेले आहे.
- ➢ **नद्या**
- ➢ सिंधु, गंगा, ब्रह्मपुत्रा, इ वाहतात, म्हणून **सिंधु, गंगा व ब्रह्मपुत्रेचे मैदान** असे म्हणतात.
- ➢ फाळणी नंतर पश्चिमेकडील भाग **पाकिस्तान** व पूर्वेकडील भाग **बांगलादेशात**.
- ➢ राहलेला भाग **सतलज- गंगा- ब्रह्मपुत्रेचे मैदान किवा उत्तर भारताचे मैदान.**

उत्तर भारताचे मैदानातील गाळ (मैदानातील भूस्वरूपे)

1) भाबर मैदान

- शिवालीक टेकडय़ांच्या पायथ्याशी दक्षिणेकडे. **विस्तार** - 8 ते 16 किमी.
- हे मैदान दगडगोटय़ांनी, भरड पदार्थांचे संचयन.
- या ठिकाणी खडांमध्ये असलेल्या सच्छिद्रतेमुळे बरेचसे पाण्याचे प्रवाह लुप्त होतात. यामुळे पावसाळा वगळता या प्रदेशात नद्यांचे प्रवाह कोरडे असतात.
- कृषीसाठी हा प्रदेश अनुकूल नाही.

उत्तर भारताचे मैदानातील गाळ (मैदानातील भूस्वरूपे)

2) तराई मैदान

- हिन्दी भाषेत तर याचा अर्थ **ओला** असा होता.
- भाबर पट्टय़ात भूमिगत झालेल्या नद्यांचा प्रवाह तराई प्रदेशात पुन्हा वर येतात.
- हा प्रदेश दलदलीचा झाला आहे.
- बारीक गाळाचा प्रदेश.
  - या प्रदेशात घनदाट वने तयार झालेली आहेत. भाबर मैदानाच्या दक्षिणेकडे **१५ ते ३०** कि.मी. लांबीचा हा समांतर पट्टा आहे.

उत्तर भारताचे मैदानातील गाळ (मैदानातील भूस्वरूपे)

- **भांगर मैदान.**

- **जुन्या गाळामुळे** जो प्रदेश तयार झालेला आहे त्याला भांगर असे म्हणतात.
- या मृदेत **ह्युमसचे** प्रमाण उच्च आहे.
- भारतीय मैदानी प्रदेशातील सर्वात सुपीक असा हा प्रदेश आहे.
- याला सिचांनाची गरज नसते.

उत्तर भारताचे मैदानातील गाळ (मैदानातील भूस्वरूपे

4)खादर मैदान

- नदी प्रवाहांमुळे **नवीन गाळाचा** जो प्रदेश तयार झालेला आहे त्याला खादर असे म्हणतात.
- खादर भूमीत **वाळू, मृत्तिका** आणि **चिखल** आढळतो.
- खादर मदानातील बरीचशी जमीन लागवडीखाली आलेली आहे.
- या जमिनीत **तांदूळ, गहू, मक्का, तेलबिया** यांची लागवड केली जाते.
- शेतीस फारच **उपयुक्त** असते.

उत्तर भारतीय मैदानाचे तीन उपविभाग पडतात.

1) पश्चिम मैदानी प्रदेश.

- **राज्ये – राजस्थान, हरियाणा, आणि पंजाब.** इ .
- अरवली पर्वताच्या **पश्चिमेकडील भारतीय महावाळवंटाचा** भाग **(थर).** आहे.
- अतिशय **उष्ण व शुष्क** हवामान.
- **वालुकागिरी** वैशिष्टे पूर्ण भुरुप.

उत्तर भारतीय मैदानाचे तीन उपविभाग पडतात.

2)मध्य मैदानी प्रदेश.

- **विस्तार** पश्चिमेस **यमुना न**दी ते **उत्तर प्रदेश्याच्या** सीमेपर्यन्त.
- **दुआबा** प्रदेश दोन नद्याच्या दरम्यानची भूमी.
- पर्वताच्या पायथ्याशी **भाबर व तराई** मैदानाची निर्मिती.
- **भाबर** – भरड पदार्थ (गाळ).
- **तराई** – बारीक गाळ वं दलदलीचा प्रदेश.

उत्तर भारतीय मैदानाचे तीन उपविभाग पडतात.

3) पूर्व मैदानी प्रदेश.

- **राज्ये.** बिहार, पश्चिम बंगाल, आसाम. इ.
- **नध्या** संथ गतीने वाहतात.
- गाळाचे मोठ्या प्रमाणात संचयन.
- अनेक वितरिका व **त्रिभुज प्रदेशाची** निर्मिती.

उत्तर भारतीय मैदानाची वैशिष्टे

- **जगातील मोठया** मैदानापैकी एक .
- निर्मिती नद्यानी वाहून आणलेल्या **गाळा**मुळे .
- पश्चिमेकडील भाग **वाळवंटी** आहे.
- या मैदानात वेगवेगळा **गाळ** आढळतो. **(खादर, तराई, बांगर, भाबर).**
- या मैदनाची **ऊंची अतिशय कमी** व **उत्तार सौम्य** आहेत.
- अनेक लहान- मोठया नद्या वाहतात.
- मैदानातील जमीन अतिशय सुपीक आहे.
- अनेक भुरुपांची निर्मिती **उदा, नागमोडी वळणे, धनूषाकृती, सरोवरे, पूरतट, त्रिभुज प्रदेश.**

उत्तर भारतीय मैदानाची महत्व

- गळाचे संचयन – सुपिक जमीन – शेतीचा विकास
- खनिजे सापडतात- चुना, वाळू, सोने, तांबे, मैग्नेटाईट, अशुद्धा लोखंड, इ.
- पक्के रस्ते व लोहमार्गचा विकास, नद्या संथ वाहिन्या त्यामुळे जलवाहतुकीस उपयुक्त.
- उद्योगांचा विकास – शेतीवर आधारित उद्योग- व्यापारची प्रगती व वाढ.
- अतिशय दाट लोकवस्ती आढळते.
- मोठी शहरे – दिल्ली, मथुरा, लखनौ, अल्हाबाद, पाटणा, कोलकता इ.
- धार्मिक ठिकाणे – काशी, मथुरा, वृंदावन,गंगोत्री, यमुनोत्री,हरिद्वार, आयोद्या इ.